

Житло і війна в Україні

(24 березня — 3 червня 2022)

Авторки: Анастасія Боброва, Валерія Лазаренко, Єлизавета Хассай

З початком повномасштабної війни кількість людей, яким потрібне житло, суттєво зросла. За [оцінками ООН](#), свої домівки покинули 12,8 мільйонів осіб. Близько 7,7 мільйонів людей переїхали в межах України, серед них станом на 25 квітня близько 2 мільйонів зареєструвалися як [внутрішньо переміщені особи](#). За оцінками Міністерства розвитку громад і територій, на початку червня [щонайменше](#) 116 тисяч житлових будинків, у яких мешкали 3,5 мільйонів людей, були пошкоджені або зруйновані. За [даними](#) Київської школи економіки, станом на 25 травня пошкоджено або зруйновано близько 44 мільйонів квадратних метрів житла — вони оцінюють збитки у 39,3 мільярда доларів. Проте — враховуючи ситуацію на фронті та постійні обстріли українських міст — масштаби втрат нині можуть бути значно більшими.

Протягом першого місяця війни органи влади [фокусувалися](#) на тому, щоби забезпечити прихистком людей, які втратили житло або змушені були переїхати в інші регіони. Кризове житло облаштовували як у житловому фонді, так і в нежитлових приміщеннях — наприклад, у спортзалах, школах, садочках. За словами голови Львівської ОВА, станом на 11 квітня їм [вдалося](#) поселити 301 тисячу людей. У Закарпатській області [станом](#) на 31

березня для поселення людей залучили 296 комунальних закладів, у яких жили 18 200 людей, а ще 11 899 місць залишалися вакантними. Проте немає точних даних про кількість людей, які отримували прихисток з початку війни. Протягом квітня і травня з'явилася потреба шукати більш сталі та довгострокові рішення для того, аби забезпечити житлом усіх, кому воно потрібне.

Наприкінці березня ми випустили [першу аналітичну записку](#) з аналізом впливу війни на житло протягом першого місяця повномасштабного вторгнення. У цій, другій записці ми сфокусуємося на огляді й аналізі рішень національних і місцевих органів влади у сфері тимчасового житла, а також змінах, які відбулися в секторі оренди з кінця березня. Для моніторингу ми використовуємо офіційні сторінки державних і місцевих органів влади, опубліковані нормативні документи, повідомлення українських і закордонних медіа, звернення і публікації представників органів влади, публікації у соціальних мережах.

● Тимчасове житло

Протягом квітня і травня представни_ці органів державної влади почали наголошувати на тому, що житло є правом людини. У відеозверненні від 16 квітня президент Зеленський [заявив](#), що «кожен і кожна в Україні мають право на своє житло, на свій власний дім чи свою власну квартиру. [...] не маю сумнівів, що нам вдасться не тільки відновити зруйноване, а й відновити справедливість щодо тих, чие право на житло було порушене». Така зміна підходу до розуміння житла може стати поштовхом для відбудови житлового фонду на засадах соціальної справедливості та забезпечення житлом усіх людей, яким воно потрібне.

У комунікаціях органів державної та місцевої влади лунає формулювання «житло для переселенців». Проте ми вважаємо, що важливо розширити цю рамку та говорити про «житло для всіх, кому воно потрібне», включно з людьми, чие житло було [зруйноване](#), а також тими, хто не мали постійного житла до війни. Адже люди, які втратили житло, проте не переїжджали в інші регіони України, не можуть отримувати соціальні виплати як переселен_ки, а змушені залишатися у тимчасових прихистках і очікувати на реалізацію урядової [програми](#) компенсації житла. Водночас люди, які не мали житла і до війни, перебувають у найбільш вразливому становищі, адже їхні потреби виключені з державних програм і рішень.

Однак під час розрахунків потреб у житлі органи державної влади посилаються саме на кількість офіційно зареєстрованих вимушених переселен_ок. 27 квітня заступник керівника Офісу президента Кирило Тимошенко [заявив](#), що житло потрібне близько 600 000 людей. До кінця 2022 року держава планує [забезпечити](#) житлом близько 183 000 людей, для них збудують і придбають 53 400 квартир.

- **Будівництво і купівля**

29 квітня Кабінет Міністрів України затвердив [постанову](#) про порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб. Документ фокусується на викупі вже збудованого житла, а також на будівництві нового житла коштом місцевих бюджетів (за механізмом субвенції).

Це рішення створює можливість надати людям **комфортне житло**, в якому вони можуть жити щонайменше один рік. У постанові зазначено, що тимчасове житло не можна буде приватизувати. Це означає, що в довгостроковій перспективі таке будівництво може **розширити фонд неприбуткового житла**.

Однак механізми, які пропонує постанова, мають декілька ризиків.

Передусім це вартість житла, яке держава планує купувати у забудовників. У постанові зазначено, що вона не повинна перевищувати [опосередковану](#) вартість спорудження житла в регіонах, яку визначає Мінрегіон. Для міст із населенням понад 300 тисяч вона збільшується в 1,75 раза, для всіх інших населених пунктів – у 1,5 раза. Відповідно, купівля житла у невеликих селищах або маленьких містах тепер коштуватиме значно дорожче, ніж до початку повномасштабної війни. Раніше Держмолодьжитло [не міг купувати](#) квартири у населених пунктах, де проживають менше 100 тисяч людей, за ціну, яка перевищує опосередковану вартість.

По-друге, це **фінансування**. Постанова дозволяє використовувати кошти не лише державного чи місцевого бюджетів, а й міжнародних донорів, добровільні внески фізичних чи юридичних осіб. Попри це, в Офісі Президента заявляють, що будувати і купувати житло у 2022 році будуть за гроші саме з державного бюджету. Існує ризик, що цього фінансування не вистачить. Навіть якщо вдасться виконати план на цей рік повністю, це забезпечить лише частину людей житлом, і необхідно працювати над пошуком альтернативних рішень. Одним із варіантів залишається інструмент військово-квартирної повинності, який передбачає закон «Про

правовий режим воєнного стану». Завдяки цьому механізму можна використати вільні квартири у новобудовах, щоби тимчасово поселити людей, які втратили житло. Йдеться саме про тимчасове залучення житла в новобудовах, яке до цього пустувало або було непроданим. Цей інструмент раніше не задіювався в Україні, тому його реалізація може стикнутися з перешкодами. Перш за все, це рішення може сприйматися негативно щонайменше частиною суспільства. Проте в умовах обмежених ресурсів цей шлях може допомогти уникнути суспільної напруги і частково подолати наслідки житлової кризи.

По-третє, **розподіл такого житла**. Розподіл житла із фонду відбуватиметься між сім'ями, які подадуть заявки та потребу яких у житлі оцінюватимуть за бальною системою (бали нараховуватимуть за кількість дітей, непрацездатних осіб, людей пенсійного віку, також зважатимуть на низький рівень доходу). З одного боку, це дозволить забезпечити житлом найбільш вразливих людей. З іншого боку, такий адресний підхід може залишити поза увагою людей, які не можуть офіційно вважатися малозабезпеченими або не набиратимуть достатню кількість балів, однак не зможуть придбати або орендувати житло самотійно. Врешті така система ускладнює доступ до тимчасового житла, оскільки людям доведеться збирати безліч документів, аби довести нагальність потреби в житлі.

Наостанок, **майбутнє тимчасового житла**. Постанова зазначає, що тимчасове житло не можна буде приватизувати. Водночас в Офісі Президента [заявляють](#), що будівництво дозволить у майбутньому вирішити проблему з житлом для людей, які десятками років стоять у «квартирній черзі» (обліку громадян_ок, які потребують поліпшення житлових умов). Через неузгодженість житлового та приватизаційного законодавства квартири, які люди отримують через «чергу», вони можуть приватизувати майже одразу. Тобто існує ризик, що новозбудоване тимчасове житло згодом перейде з публічної у приватну власність. Це знову залишить Україну без фонду соціального житла і зробить суспільство вразливим до можливих майбутніх криз, пов'язаних з війною, руйнуванням житла та міграцією.

- **Модульне житло**

Серед тимчасових рішень також розглядають модульне житло. У зверненні від 25 березня Президент України Володимир Зеленський [заявив](#), що обласні адміністрації вже отримали завдання «швидко виділити землю для

тимчасового житла». У деяких областях уже навіть облаштували декілька таких поселень.

Перші 18 модульних будиночків [передали](#) до Закарпатської області на початку квітня із США (де таким житлом забезпечують тих, хто втратили домівки внаслідок природних катастроф). У них планували розмістити переселен_ок у Чопській громаді, проте, за рішенням голови Закарпатської ОВА, [передали](#) для розміщення волонтер_ок і рятувальни_ць, які прибули до звільнених Бучі та Гостомеля.

Модульні містечка для людей, які потребують житла, звели у Львові у квітні і травні. Їх створення [анонсували](#) наприкінці березня, і загалом збиралися таким чином розмістити близько 20 тисяч людей. Зокрема, перший зі збудованих [комплексів у Стрийському парку](#) прийняв 350 людей, а ще два комплекси, відкриті на початку травня, прийняли понад 600 людей. Щонайменше три комплекси модульних будиночків [збираються звести](#) найближчими місяцями у Львівській області.

Модульні будинки — це варіант максимально швидкого забезпечення житлом. На відміну від наметів і розміщення у спільних просторах, у такому житлі можна жити довше і воно є більш комфортним. Таке житло може бути рішенням для людей, чиє житло пошкоджене і підлягає ремонту. При цьому модульне житло може бути різним — як облаштовані для житла контейнери, так і модульно-каркасні конструкції, які є комфортнішим житлом.

Сама можливість забезпечити бодай якимось житлом людей, які до того два місяці жили у школі чи будинку культури, — важливий крок. Проте такі рішення теж мають бути сталими. Представни_ці органів влади позиціонують такі будиночки як тимчасові, проте для багатьох людей вони можуть стати постійним житлом. Україна вже має неуспішний досвід створення модульних (контейнерних) містечок для переселен_ок після початку війни у 2014 році. За підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) у Харкові, Павлограді, Нікополі, Запоріжжі, Дніпрі, Кам'янському і Кривому розі звели транзитні контейнерні містечка, їх планували використовувати до трьох років. Однак багато людей продовжували жити у цих містечках і до 2022 року.

Без розуміння реального часу експлуатації модульних будинків існує ризик створення некомфортного житла, яке не буде інтегроване з рештою населеного пункту. За браку планування та стратегії розвитку таких поселень мешкан_ки можуть не мати зручного доступу до шкіл, лікарень,

садочків, кінотеатрів, громадського транспорту і врешті ризикують опинитися в соціальній ізоляції.

Одним із варіантів є зведення модульно-каркасних будинків, які є порівняно швидкими у будівництві, проте можуть забезпечити більш комфортні умови. Такий будинок планують [звести](#) у Дрогобичі – цей проект стане пілотним в Україні.

Архітектор_ки і дизайнер_ки пропонують свої варіанти модульно-каркасних будинків. У таких проектах вони звертають увагу на важливість комфорту, інклюзивності, якісних спільних просторів, зонованих приміщень. Дизайнерську [пропозицію](#) модульних будинків представили BalbekBuro – такі будинки виготовлені з натуральних матеріалів і можуть бути швидко масштабовані відповідно до потреб. Наприклад, із системи модулів можна скласти кількакімнатний житловий блок для великої родини з дітьми та маломобільними особами. За цим проектом [будуватимуть](#) житло для переселен_ок у Чернівцях. Ще один приклад дизайнерського рішення – [будинки-куполи](#), спорудження яких є порівняно простим і дешевим.

Тимчасове житло – якщо розглядати його у більш тривалій перспективі – потребує інфраструктури, публічних просторів, благоустрою. Необхідно звертати увагу на доступ мешкан_ок до освіти, роботи й соціального захисту. Українські архітектор_ки вже пропонують [проекти модульних шкіл](#), які можна швидко зводити поруч із тимчасовим житлом. Студії дизайну [допомагають](#) облаштовувати простір довкола модульних містечок. Проте точкові рішення не покривають увесь спектр проблем. Можливим рішенням є комплексний підхід до вибору місця для модульних будинків, який дозволить інтегрувати їх у місто і спільноту.

Опція зведення модульного житла є варіантом оперативного рішення наявної проблеми. Хоча проживання у контейнерних будинках має чимало недоліків, такий варіант може швидко задовольнити потребу у житлі. Проте варто розглядати його як кризове рішення і рухатися до забезпечення людей більш комфортним житлом, яке можна використовувати до того часу, доки не буде відновлене зруйноване житло.

- **Наявний житловий фонд і переобладнання приміщень**

Органи влади на національному та місцевому рівні продовжують використовувати наявні будівлі для поселення людей. 29 березня Фонд державного майна повідомив, що передасть свої приміщення для

поселення переселен_ок. Вони зазначили, що у Запоріжжі одне з їхніх підприємств уже розмістило людей, які евакуювалися з Маріуполя.

На початку квітня голова [Львівської ОВА](#) повідомив, що вони планують облаштувати житло для переселен_ок у 156 об'єктах соціальної інфраструктури в комунальній власності (гуртожитках, санаторіях, готелях тощо). В інших [регіонах](#) гуртожитки та інші комунальні приміщення також [стали](#) тимчасовим житлом для переселен_ок. Наприклад, у Вінниці міська рада [прийняла](#) рішення про ремонт одного з гуртожитків. У Житомирі за підтримки GIZ почали [переоблаштовувати](#) одне з комунальних приміщень.

До облаштування житла підключаються громадські організації. Наприклад, MetaLab спільно з Urban Curators [ремонтують](#) гуртожитки в Івано-Франківську. Ініціатива «Будуємо Україну разом» [анонсувала](#), що цьогоріч учасни_ці їхніх таборів будуть облаштовувати житло для переселен_ок у західних областях України. Ще один приклад — [перетворення санаторію в Хусті на комфортне житло для 150 переселен_ок](#) силами приватної ініціативи.

Рішення переобладнати вже наявні приміщення є досить сталим і швидким. Відкритим залишається питання про взаємоперетин низових ініціатив і рішень органів місцевої влади щодо пошуку й передачі приміщень для переобладнання. Активіст_ки також [зазначають](#), що шукати гуртожитки та нежитлові будівлі для переобладнання під житло для переселен_ок непросто, пошук може стикатися з перепонами з боку органів місцевої влади. Кількість будівель, які можливо переобладнати на житло, є обмеженою, споруди можуть перебувати у поганому стані, а переобладнання — потребувати ресурсів і часу.

● Оренда

До початку повномасштабної війни щонайменше 8% людей у великих українських містах орендували житло. На сьогодні внаслідок воєнних дій, вимушеного переселення, руйнувань і пошкодження житла кількість орендар_ок зросла. Проте немає точних даних про те, скільки людей зараз знімають житло і в яких містах. Війна загострила наявні проблеми в секторі оренди і зачепила не лише тих, хто змушені були переїжджати і знімати нове житло, а й людей, які залишалися у своїх містах і продовжували знімати житло. Серед проблем у секторі оренди можна виокремити такі: коливання цін; недостатня кількість орендного житла, особливо в містах, де сектор оренди був малорозвиненим до початку

війни; упередження і дискримінація; незаконні виселення та порушення умов договорів.

Сектор оренди залишається поза увагою органів державної влади. Водночас органи місцевого самоврядування почали впроваджувати рішення для того, щоби через приватну оренду забезпечити житлом переселен_ок і людей, які втратили дім. Протягом квітня і травня на місцевому рівні приймали рішення для стимулювання як попиту в секторі приватної оренди (компенсація вартості), так і пропозиції (страхування нерухомості).

Компенсація вартості оренди. У [Житомирі](#) люди, які внаслідок воєнних дій втратили своє житло, можуть отримати кошти на оренду. Крім того, агентство УВКБ ООН у справах біженців [оголосило](#), що допомогатиме місцевим органам влади з оплатою орендного житла для переселен_ок. Окрім рішень місцевих органів влади, з'явилося кілька громадських ініціатив, які допомагають із орендою житла. Наприклад, громадським активіст_кам, журналіст_кам та їхнім сім'ям із Маріуполя [надаватимуть](#) кошти на оренду житла.

Такий підхід має **кілька переваг**. Компенсація вартості оренди може швидко вирішити житлове питання. Щоби реалізувати таке рішення, потрібно менше грошей, ніж для будівництва або купівлі житла. Оскільки компенсацію виплачуватимуть органи влади, ймовірно, вони наполягатимуть на укладенні письмових договорів про оренду. Це допоможе підвищити рівень прозорості у секторі та захистити права орендар_ок.

Водночас у довгостроковій перспективі такий підхід має і **недоліки**. Передусім він не є сталим і не допомагає комплексно вирішити потребу в житлі. Виплата компенсацій спрямовує кошти безпосередньо власни_цям нерухомості, натомість не допомагає розширити пропозицію доступного житла. Більшість орендодав_иць в Україні не сплачують податки на дохід від здачі житла, а податок на нерухомість не працює ефективно. Субсидування оренди протягом багатьох років може виявитися дорожчим, ніж будівництво неприбуткового житла. Наостанок, без додаткового регулювання, зокрема цін на оренду, такі рішення не можуть вберегти людей від раптового підвищення вартості. Крім того, вони можуть сприяти загальному підвищенню мінімальних цін на оренду.

Страхування нерухомості. У Вінниці міська рада запропонувала [застрахувати](#) нерухомість, яку здають або надають безкоштовно

переселен_кам. Вони також пропонують провести косметичний ремонт помешкання і надати базові побутові речі. Комунальне підприємство «Агенція муніципальної нерухомості» стане посередником між орендар_ками й орендодав_ицями і запропонує додаткові гарантії для обох сторін.

З одного боку, такі рішення є особливо актуальними для малих і середніх міст, де до початку повномасштабної війни сектор оренди був малорозвиненим. Вони допомагають збільшити пропозицію житла на ринку, зокрема задіяти нерухомість, яку до цього не здавали. Для власни_ць це можливість отримати додаткові гарантії і переконатися в тому, що їхню нерухомість не зіпсують. Оскільки органи влади виступатимуть посередниками між власни_цями нерухомості й орендар_ками, це може допомогти уникнути упереджень і дискримінації під час найму житла.

З іншого боку, в довгостроковій перспективі такі рішення також не є сталими. Фінансування «розчиниться» у приватному секторі, не дозволить розширити фонд соціального житла або підтримати розвиток іншого неприбуткового житла. При плануванні на майбутнє значно вигідніше закладати капітальні інвестиції у неприбуткове житло. Це дозволить органам місцевого самоврядування бути менш залежними у своїй житловій політиці від ринку приватної оренди, а також впливати на нього. Адже широка пропозиція неприбуткового орендного житла може стримувати зростання цін у приватному секторі.

Тим не менше, в умовах війни і нестачі ресурсів підтримка приватної оренди може стати одним зі шляхів часткового розв'язання житлової кризи. Водночас **сектор приватної оренди є найбільш незахищеним**. Навіть до початку повномасштабної війни близько 18% людей, які орендують житло, [стикалися з упередженнями](#), зокрема серед них 48% — за наявністю дітей, 35% — за наявністю домашніх тварин, 35% — за місцем реєстрації («пропискою»). Після початку повномасштабної війни, наприклад, відомі випадки, коли людям [відмовляли](#) в оренді житла через місце реєстрації. Незаконні виселення та порушення умов договорів також були і залишаються важливими проблемами у сфері оренди.

Крім того, одним із ключових питань є регулювання цін на оренду. **Протягом трьох місяців з часу вторгнення ціни на оренду житла коливалися**. На початку повномасштабної війни ціни на оренду в західних областях України різко зросли, що зменшило її доступність і лише

поглибило житлову кризу. Наприклад, за даними [Flatfly](#), порівняно з жовтнем 2021-го у травні 2022 року вартість найму в Закарпатській області зросла на 225%. Протягом березня і квітня у Львові, за [оцінками](#) експерт_ок, середня вартість житла у довгострокову оренду зросла на 30-40%. Цю проблему також підтверджує Бюро економічної безпеки, яке 29 березня [повідомило](#), що більшість скарг, які до них надходять, пов'язані із завищенням цін на оренду. Водночас у деяких областях — наприклад, у Київській та Одеській — ціни, навпаки, знизилися. Вже наприкінці травня з'явилися [повідомлення](#) про те, що ціни у Львові повертаються до тих, які були перед початком повномасштабної війни.

Попри те, що такі раптові підвищення вартості оренди не тривають довго, вони можуть стати суттєвою перешкодою під час оренди. Значне зростання вартості змушує людей, які за інших умов знайшли би житло самостійно, звертатися по допомогу до органів влади. Це підвищує навантаження на органи влади та знижує їхню спроможність надавати житло. Раптові зростання цін впливають не лише на людей, які шукають нове житло, а й на тих, хто не змінювали дім і продовжують орендувати. Для того, щоб захистити обидві групи людей, потрібно розробити ефективний механізм регулювання цін. Це може бути як встановлення максимально можливої вартості оренди житла в регіоні, так і запровадження щорічної індексації вартості, яка може застосовуватися як до нових, так і до вже чинних договорів оренди. На сьогодні в багатьох країнах Європи ціни на оренду житла [врегульовані](#) за допомогою одного або декількох таких механізмів.

● Висновки і рекомендації

Протягом першого місяця повномасштабної війни органи влади зосередилися на рішеннях для забезпечення прихистком усіх, хто цього потребує. Для цього вони переоблаштовували школи, спортивні зали, дитячі садочки під кризове житло, в якому люди можуть жити протягом кількох днів або тижнів. Під час другого і третього місяців війни розпочалася дискусія про пошук більш сталих і довгострокових рішень. На сьогодні основною категорією людей, на яких спрямовані державні рішення з забезпечення житлом, є вимушено переміщені люди. За офіційними даними, станом на 25 квітня близько 2 мільйонів людей отримали офіційний статус ВПО. Проте людей, яким потрібне житло, значно більше — серед них ті, чий дім було зруйновано, а також люди, які

не мали житла до війни. При розробці майбутніх рішень і планів відбудови їхні потреби варто враховувати.

Серед варіантів забезпечення тимчасовим житлом, які зараз розглядають або вже почали втілювати, можна виокремити: 1) будівництво нового або купівля готового житла для переселен_ок; 2) зведення модульних поселень; 3) переобладнання комунальних приміщень (гуртожитків, готелів тощо). Для того, щоб забезпечення тимчасовим житлом було максимально ефективним і справедливим, потрібно:

- зупинити процес безоплатної приватизації житла; заборонити безоплатну приватизацію будь-якого житла, що буде збудоване за державні кошти або кошти міжнародних донорів;
- під час зведення модульного житла і вибору проекту планувати реальний термін його експлуатації; розглядати найбільш сталі проекти і створювати житло з достатнім рівнем комфорту, аби люди могли проживати у ньому декілька років до моменту відновлення їхніх помешкань;
- звертати увагу на необхідність включення тимчасово розміщених людей до міської спільноти (комплексно підходити до вибору місця їх розміщення, відповідати на потреби в освіті та соціальному захисті тощо).

Протягом другого та третього місяця війни органи місцевої влади почали розглядати сектор приватної оренди як один зі шляхів надання житла переселен_кам. Вони приймали рішення для стимулювання як пропозиції житла (страхування нерухомості), так і попиту (компенсації вартості оренди). У короткостроковій перспективі такі рішення мають переваги — наприклад, збільшення кількості житла на ринку. Проте для того, щоб комплексно захистити права орендар_ок і підвищити доступність житла, необхідно:

- запровадити мораторій на виселення з орендованого житла, щонайменше на час дії воєнного стану;
- розробити механізм ефективного регулювання цін на оренду житла на законодавчому рівні.

Серед короткострокових рішень, які допоможуть підвищити пропозицію в секторі приватної оренди та задіяти житло, яке до цього пустувало, варто розглядати:

- компенсацію вартості оренди житла (ваучери);
- розвиток муніципальних агенцій нерухомості, які можуть виступати посередниками між власниками житла й орендарями.

У довгостроковій перспективі потрібно не лише підтримувати і регулювати приватну оренду, а й розвивати сектор неприбуткового житла різних форм власності. В Україні вже існує законодавчо закріплений фонд соціального житла, який потрібно наповнювати. Через прогалини в законодавстві, нестачу фінансування та розвиток інших програм, які були спрямовані на купівлю, соціальне житло в Україні так ніколи і не запрацювало на повну силу. Ще однією перешкодою стала неспроможність органів місцевого самоврядування фінансувати будівництво й утримання соціального житла. Однак на сьогодні потреба в соціальному житлі є очевидною та нагальною. Міжнародні [дослідження](#) й аналіз звертають увагу на те, що вигідніше інвестувати у розвиток неприбуткового житла, ніж компенсувати оренду в приватних осіб протягом тривалого часу. Саме на розвиток неприбуткового орендного житла і має бути спрямована оновлена житлова політика в Україні.

Просимо підтримати наближення перемоги через пожертви на допомогу [Збройним Силам України](#) та [гуманітарним ініціативам](#).

[Пожертви](#), які ми наразі отримуємо на власну дільність, будуть спрямовані на дослідження й аналітику стосовно впливу війни на цивільне населення. Дякуємо за підтримку людям, які зробили пожертви, Празькому громадянському центру, Міжнародному фонду Відродження та Представництву Фонду імені Гайнріха Бьолля в Україні.